

7. juni, 2010

Odd Gunnar Skagestad

Odd Gunnar Skagestad (f. 1944) arbeider til daglig i UD. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. Samtiden, Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.

Ibsen i våre gater

Radbrekkingen av Ibsen i Oslos gater er et symptom på et større problem: Mangel på respekt for historie, kontinuitet og kulturarv.

I en tankevekkende artikkel i Selskabet for Oslo Byes Vels ærverdige kvartalsskrift *St.Hallvard* nummer 2/2009 rettet Lars Alldén søkelyset mot de trusler som hovedstadens navnearv utsettes for. Navnsetting og omdøpinger bærer bud om tiltagende historieløshet og mangelfull forståelse for steds-, vei- og gatenavnenes funksjon som kulturbærere. Som Alldén uttrykket det: *"Gatenavnene er byens hukommelse og kulturminne"*. Som skrekkeeksempler på hvordan disse verdiene ignoreres, trakk han frem ideen (som man "skulle tro var skrinlagt for godt") om omdøping av Karl Johans gate, samt den nå forlengst gjennomførte omdøpingen av Drammensveien til Henrik Ibsens gate.

Fra tid til annen dukker det opp, forslaget om å omdøpe Karl Johans gate. Grunnen skal være at noen finner gatens eksisterende navn krenkende for vår nasjonalfølelse, og de mest hårsåre blant oss mener bestemt at Oslos hovedgate fortjener en bedre skjebne enn å forbli oppkalt etter denne oppkomlingen av en fransk soldat. De har sikkert et poeng, men er i så fall halvannet århundre for sent ute. For fem generasjoner Oslo-borgere (og nordmenn forøvrig) har navnet Karl Johan vært en uløselig del av gatens identitet og den stedlige virkelighetsforståelse, som igjen er en del av vår samlede kulturarv. Det er en arv som vi utmerket kan fortsette å leve med. Dette spørsmålet handler om respekt. Ikke respekt for unionskongen (han var forresten på ingen måte den verste monarken Norge har hatt), men respekt for vår egen opplevelse av vår historie. Respekt for vårt kulturlandskap og for det fysiske urbanmiljø som også denne byen etter fattig evne har maktet å ta vare på.

Stedsnavn — navn på land og byer, gater og plasser — er en del av vårt fysiske miljøes identitet. Navnene borger for gjenkjennelighet, de er bærere av kontinuitet og formidlere av trygghet — undertiden også av kunnskap.

Hvorfor omdøper man stedsnavn? I en avisartikkel med den misvisende tittelen ”100 år uten en Ibsen-gate” gav Aftenpostens debatt- og kronikkredaktør Knut Olav Åmås i sin tid noe av svaret idet han påpekte at ”det er nesten alltid ideologi knyttet til gatenavn”. Omdøping av gatenavn er et ideologisk signal om avstandtagen. Ikke nødvendigvis avstandtagen fra den person eller det fenomen som i en eller annen fortid av en eller annen mer eller mindre fortjenstfull grunn har fått sitt navn knyttet til stedet eller gaten, men avstandtagen fra det bestående. Avstandtagen fra vårt, dagens bestående. Det er et signal fra makthaverne til oss — almuen — om at de forkaster våre tilvante forestillinger og begreper om den virkelighet, innbefattet vår fysiske kulturarv, som omgir oss. Derfor er omdøping av gatenavn fremfor alt en elitistisk handling, som utøves av eksponenter for en arrogant besserwesser-holdning.

Omdøping av gatenavn er noe man bedriver i land som vi helst ikke vil sammenligne oss med. Det er en idrett som hører hjemme i samfunn hvor totalitære regimer råder grunnen. Det er en virksomhet som forbindes med klåfingrede parvenyer eller historieløse operatører som tror seg **eslet til å aksle rollen som samfunnsomformere** og retusjører av fortiden. I ovennevnte eksempel fra 2006, geskjeftige operatører som trodde at de hadde mandat til å tukle med byens paradegate Drammensveien.

2006: Ibsen-markering på ville veier

Karl Johans gate vil forhåpentligvis — enn så lenge — får være i fred. I mens vil omdøperne måtte påregnes å blinke seg ut stadig nye mål. I 2006 skjedde det med Henrik Ibsen som rambukk og brekkstang. Plutselig gjaldt det å gjøre krus på dikteren. Også Rikshovedstadens øvrigheter ville være med på notene, og hva var vel da mer festlig enn at man grep fatt i en av byens gater? Ikke en hvilken som helst gate nei, men en skikkelig prominent og representativ en, som kunne omdøpes til ære for jubilanten (om nå dét var den rette betegnelsen når det gjaldt åremål for et dødsfall...).

Noen kom på den tanke at dette var en passende grunn til å døpe om Drammensveien, hvor dikteren i noen år av sitt liv hadde hatt sin daglige gang. Det er fint at kreative idéer kommer til uttrykk, ikke noe galt i det. Det gale var at denne idéen ikke raskt og ettertrykkelig ble stanset og lagt død.

Forslaget vakte ingen merkbar entusiasme blant byens borgere, men det la ingen demper på byrådets råkjør. For byrådsleder Erling Lae og byråd for næring og kultur Anette Wiig Bryn ble navneskiftet en markerings- og hastesak, og den 28. april 2006 skiftet den gjeveste delen av Drammensveien — mellom Slottet og Solli Plass — navn til Henrik Ibsens gate.

Enkelte syntes å mene at dette var noe byen skyldte dikteren, i og med at Henrik Ibsen fra før av ikke hadde noen gate oppkalt etter seg. Men dette var feil. Ibsen hadde faktisk en gate, men den var visstnok ikke bra nok. Den forhenværende Henrik Ibsens gate fikk i stedet navnet Hammersborggaten, som slett ikke er noe dårlig navn, om nå først dét var poenget... Men poenget var snarere å få utløsning for en kollektiv psykose om at nå måtte vi alle sammen — og byens øvrigheter med — gjøre noe for å hedre vår store dikter, i og med at det tilfeldigvis var 100 år siden han døde. Derfor all denne ståk og virak — innbefattet slike uverdige øvelser som gatenavn-omdøping.

Ibsen som forfengelighets-markør

Trodde vi — ”det store vi”, innbefattet øvrigheter, kultur-koryféer og ”folk flest” — trodde vi virkelig at vi hedret Henrik Ibsens minne på denne måten? Behøvde Ibsen

egentlig å gjøres gjenstand for feiring, jubilering, markering eller hva man nå skulle kalle den ståheien som ble lagt for dagen? Var det noen som trodde at våre besvergelses i anledning av "Ibsen-året" gjorde noe som helst fra eller til for den anerkjennelsen og berømmelsen som dikteren forlengst hadde skaffet seg — hjemme og ute — ved egen fortjeneste? I levende live skal Ibsen visstnok ha vært svak for smiger, særlig i form av ordener og andre hedersbevisninger. Denslags kan vi gjerne smile av idag, men det rokker ikke ved hans storhet som forfatter.

Ibsen er verdens mest spilte dramatiker, og dét har han (med all respekt for Sofokles, Shakespeare eller Tsjekhov) vært i over hundre år. Henrik Ibsen var og er i realiteten et selvdrevet og selvgående jubiléum — uansett hva man måtte finne på av narrestreker for å fortelle oss selv og hverandre hvor stort og viktig det var at det nettopp i 2006 var 100 år siden han gikk bort.

Eller var feiringen — inkludert amputeringen av Drammensveien — bare et uttrykk for et behov for å gi oss selv et kulturelt klapp på skulderen? Vår berømte landsmanns navn anvendt som middel til å pleie og massere vår egen forfengelighet? En nasjonal sutteklut?

I tillegg kunne man selvsagt ane et element av jåleri. Eller trodde man virkelig for ramme alvor at den litterære verdi av Peer Gynt og Brand ville forringes (eller at opphavsmannens samfunnsmessige anseelse ville ta skade) om Ibsen-navnet var knyttet til et parkeringshus, eller til en hvilken som helst trafikkåre — om det så måtte være det som Aftenposten omtalte som "en kort, heslig transportetappe av en gate"? Mente man at dikterens mesterverk ble tilsmusset og besudlet av nærheten til eksos?

Ibsen som jålete graffiti

I så fall kan man lure på symbolikken ved å dekorere byens fortau med Ibsen-sitater, hvor de uavlatelig trækkes på, spyttes og spys på, tilsøles og klines til med tyggegummi?

For nettopp dette var også et hovedprosjekt i markeringen av Ibsen-året. Vel rakk man ikke å få det ferdigstilt i 2006, men siden september 2008 har vi kunnet nyte kunstverket i all dets prakt. Det hele er sponset av Sparebankstiftelsen DnB NOR

med 8 millioner kroner, og det er ikke småtterier: Installasjonen med navnet ”Ibsen Sitat” (ja, i to ord og med stor S!) består av 4011 sandblåste stålbokstaver som er nedfelt i granittfortauet langs Ibsens gamle vandrerute fra hans leilighet i Arbins gate til Grand Café. Bokstavkreasjonen, som er forsynt med logoen FA+ (dvs. signert kunstnerduoen Ingrid Falk & Gustavo Aguerre), danner ialt 69 sitater av dikteren. Sitatene er valgt ut på grunnlag av forslag fra publikum, herunder et utvalg skolelever, akademikere og skuespillere. Enkelte av forslagsstillerne har vært så heldige at de har fått sine egne navnetrekk hugget i sten ved siden av de sitater som de selv hadde foreslått.

Her finner vi et u-assortert utvalg av sitater – likt og ulikt – som formodentlig er ment å gi et inntrykk av dybden og spennvidden i Henrik Ibsens diktning. Løsrevet fra sin opprinnelige kontekst gir sitatene et selsomt inntrykk, enten de betraktes enkeltvis eller samlet. Det er lett å si seg enig med journalist [Ingunn Øklands observasjon](#) at her fremstår Ibsen mest som en gammelmodig pratmaker.

Men mer enn som et monument over dikteren Henrik Ibsen fremstår skaperverket ”Ibsen Sitat” som et monument over de menneskene som har stått bak dette foretaket og sørget for at det ble gjennomført. Her har de maktet å gi til kjenne – hugget i sten, støpt i stål og synlig for alle som ferdes langs disse gatestrekningene – sin egen dårskap og kulturelle uformuenhet. I sin iver etter å sole seg i avglansen av dikterens visdomsord har de blottstilt sin infantile oppfatning av hvordan dikteren og hans livsverk kan holdes i ære.

I et slikt perspektiv gir de tilfeldig utplukkede sitatene – løsrevet fra enhver sammenheng – en dypere mening. Vi aner en mening av en karakter som initiativ- og beslutningstagerne neppe kunne forestille seg. I et slikt perspektiv fremstår sitatet ”Uh, ikke flæsk!” – et utsagn som pryder fortauet foran inngangen til Grand Café – som selve høydepunktet av et subtilt budskap. Et budskap om at Henrik Ibsen kan brukes til hva som helst. Eksempelvis som påskudd til å forsyne våre byrom med jålete graffiti av det vanskeligst fjernbare slaget.

På byvandring i Ibsenland

Som seg hør og bør, har Henrik Ibsen forlenget fått sitt eget museum i hovedstaden. Formelt er det en del av Norsk Folkemuseum, men det har likevel –

helt siden åpningen i 1990 – fremstått med sin egen identitet. Dette vel først og fremst fordi muséet har sine egne lokaler i det som en gang var dikterens egen leilighet, hvor han tilbrakte de siste 11 år av sitt liv. Adressen er Arbinsgate 1, med inngang fra det som dengang het Drammensveien 26 – nå altså Henrik Ibsens gate 26. Frastøtende nok, kan hende, for en byvanker med sans for historie og pietet, men man bør ikke la seg avskrekke av den grunn: Ibsen-muséet er vel verdt et besøk. Som en særlig bonus må registreres at det her – i motsetning hva tilfellet er for de fleste øvrige muséer og kulturinstitusjoner i Oslo sentrum – ikke foreligger noen planer om rasering/flytting/nybygg.

Litt lenger vest i Ibsenland, i det gamle Observatoriet bak Solli Plass, holdt inntil fornylig ”Senter for Ibsen-studier” til. Denne institusjonen, som hevdes å ha rommet verdens største samling av bøker, brev og annet materiale av og om Henrik Ibsen, ble i januar 2010 besluttet å nedlegges. Konkret medfører dette at samlingen splittes opp og flyttes – noen deler til Universitetet på Blindern, noen deler til Nasjonalbiblioteket. Beslutningen ble fattet fra oven og avstedkom en **tildels** hissig **debatt** i avisene, men denne saken har likevel mest vært for spesielt interesserte. Noe påtagelig engasjement hos det brede publikum har knapt vært å spore.

Men en slik vanskjebne synes ikke å skulle vederfares Ibsen-muséet. Øyensynlig er det meningen at Ibsen-muséet skal få lov til å bli værende her det nå ligger, som en grei kultur-markør i dette veletablerte byrommet. Et byrom som ellers defineres av den umiddelbare nærheten til Slottsparken og av gatens generøse bredde, som også gir rom for byens lokale trafikk-ikon Blåtrikken.

Til ”markør” å være, er Ibsen-muséet likevel lite iøynefallende. På avstand skiller Henrik Ibsens gate 26 seg lite ut fra resten av fasaderekken på sydsiden av gaten. Men lenge før han eller hun når frem til inngangen vil en besøkende ha registrert at fortauet er åsted for en mørk stillas-lignende gjenstand – topptung, uformelig og ikke så rent lite skummel. En skrekkfilm-effekt? På noe nærmere hold åpenbarer det seg at det er en bronseskulptur som forestiller en person – en mannsling som sitter på noe som kan minne om et avtrede. Her troner han i ansent positur, med bena i kryss og flosshatt på hodet. Med stive, fremrakte armer knuger

og klamrer han fingrene om en sammenslått, vertikaltstilt paraply. Kan det være dikteren selv som er gjengitt og plassert på denne utsatte posten?

Kunstverket, som ble avduket av dronning Sonja i mai 2006, er signert Nina Sundbye — denne begavede **allstedsnærværende billedhuggeren** som har forsynt vår by og dens mange rom med slik en overflod av ypperlige bronsefigurer. Har kunstneren kan hende gått til denne oppgaven med et snev av tvisyn? Aner vi at Sundbye for anledningen kan ha kostet på seg et aldri så lite glimt i øyet? Her har hun iallfall maktet å gi form og figur til den Ibsen-utgaven som synes å være mest i pakt med vår særnorske tidsånd.

I våre skoleelevers litteraturpensum er Ibsen forlengst skviset ut. I Ibsenland har vi plass for Ibsen som museumsgjenstand, som gatenavn, som kuriøse sitater og som stålbiten i fortauslegemet. Ja, som næring til vår kulturelle og nasjonale forfengelighet. Men å *lese* ham? Nei, der går visst grensen.

Nordmann og verdensborger — garnityr eller veiviser?

Hvert eneste sekund på døgnet blir et Ibsen-stykke satt opp eller spilt, ett eller helst flere steder i verden. Ibsen tilhører verdenskulturen. Henrik Ibsen klarer seg nok, selv om Kongerikets — eller fortrinnsvis hovedstadens – kulturkommissarer måtte foretrekke den fliken av ham som kan brukes som gatepynt.

Hvis leseren av disse linjer likevel (og selv om vi forlengst har lagt markeringsåret 2006 bak oss) skulle nære et brennende ønske om å foreta seg noe meningsfylt i forhold til dikteren, så gå hjem og les Byggmester Solness. Etter sigende et vanskelig tilgjengelig drama. Likevel ikke verre enn at man får med seg at det målbærer en innstendig advarsel mot å gi seg i kast med vidløftige prosjekter uten annet mål og mening enn å tilfredsstille et uklart og forfeilet forfengelighetsmotiv. Det er et stykke som noen hver burde kunne ta lærdom av. Det gjelder ikke minst de geskjeftige kultokrater som utviser slik en iver etter ikke bare å retusjere hovedstadens navnearv, men også rasere vårt bylandskap til fordel for fremmedgjørende og pompøse nybygg — jfr. tragedien Munch-muséet. Men dét er en annen historie.

- Odd Gunnar Skagestad (f. 1944) arbeider til daglig i UD. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. Samtiden, Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.